

LÓRINCZNÉ DR. BENCZE EDIT*

ELNÖKVÁLASZTÁS HORVÁTORSZÁGBAN: A VÁLTOZÁS GYŐZELME

THE PRESIDENTIAL ELECTION IN CROATIA: THE VICTORY OF MODERNITY

ABSRTACT

The President of Croatia is elected to a five-year term by a direct vote of all citizens, with a majority vote required to win. Since Croatia's independence the country has got three elected presidents. The first presidential election was held on 2 August 1992 and resulted in victory for Franjo Tuđman of the HDZ, who received 57.8 percent of the vote in the first round of the election. Tuđman introduced a semi-presidential system and won the second term in 1997. The next two presidential elections took place in 2000 and in 2005 and Stjepan Mesić, the candidate of the Croatian People's Party won the office. In 2010 Ivo Josipović became the 3rd President of Croatia, becoming the first social democratic president since the independence of the country. On 11th January 2015, in the second round Croatians people elected Kolinda Grabar-Kitarović a member of the center-right Croatian Democratic Union (HDZ) as the new President of the Republic of Croatia. Her main opponent in the runoff was the outgoing president Ivo Josipović nominated by the center-left Social Democratic Party (SDP) and supported by the government's parties. This election gathers a lot of records: for the first time a woman has been elected President, for the first time the outgoing President is not confirmed for a second mandate and Grabar-Kitarović is the first HDZ 's President after Tuđman. In addition the presidential election regarded as the foreplay to the more pressing and important upcoming November parliamentary election and there could be lots of changes at political level.

1. Bevezetés

Horvátországnak 1991-es függetlensége óta három választott köztársasági elnöke volt – két esetben a házelnök helyettesítette az államfőt. 2015 januárjában a választás második fordulóján Kolinda Grabar-Kitarović, a jobbközép elnökjelöltje legyőzte Ivo Josipović jelenlegi államfőt, a szociáldemokrata vezetésű kormánykoalíció jelöltjét. Győzelme előrejelzi, hogy jelentős változások várhatóak az országban, mely súlyos belső problémákkal – makrogazdasági egyensúlytalanságok, túlzott deficit, növekvő munkanélküliség, demokratikus deficit, euroszkepticizmus – küszködik, s nem véletlen, hogy a választók a változásra szavaztak. „Horvátország első női államfőjének” győzelme azt is jelenti, hogy a HDZ-nek 15 éve, vagyis Franjo Tuđman halála óta nem volt köztársasági elnöke, s nem lesz könnyű a jelenlegi kormánynak, melynek az államfő várhatóan komoly ellenzéke lesz. Annál is inkább, mert elemzők szerint az elnökválasztás csak nyitánya volt az ősszel esedékes parlamenti választásoknak, amelyen a változásokat ígérő jobboldal győzelmét jósolják.

* Lőrinczné dr. Bencze Edit PhD, főiskolai tanár – Kodolányi János Főiskola Társadalom- és Bölcsészettudományi Intézet igazgató.

2. A köztársasági elnök szerepe a horvát politikai rendszerben

1990. április 22–23-án, illetve a második fordulón, május 6–7-én az első többpárti választások eredményeképpen a Horvát Demokratikus Közösség (HDZ) a szavazatok 48%-ával abszolút többséget szerzett. Az új horvát parlament 1990. május 30-án ült össze, s első ülésén a 338 szavazatból 281 igennel köztársasági elnökké választotta Franjo Tuđmant, a HDZ elnökét. Még ugyanebben az évben december 22-én a szábor új alkotmányt fogadott el (*Ustav Republike Hrvatske*), mely a parlament által választott köztársasági elnök helyett titkos szavazással megvalósuló közvetlen elnökválasztást vezetett be.¹ Az így létrejött félelnöki kormányforma a francia gyakorlathoz hasonló prezidenciális rendszert hozott létre, amelyben a végrehajtó hatalom dualizmusa jött létre és az elnöknek a kormányfő mellett nem csak jelentős hatalmat biztosított, hanem az államfői hatalom dominanciája valósult meg. Ez a félelnöki szisztéma egészen az ezredfordulóig, Franjo Tuđman haláláig állt fent, s csak ekkor nyílt mód az alkotmánymódosításra, mely jelentősen csökkentette a köztársasági elnök jogkörét.²

Az alkotmány rendelkezése alapján a köztársasági elnök hivatali ideje öt év, mely egyszer meghosszabbítható. Az elnökválasztás időpontját minden esetben a házelnök írja ki, mégpedig 60 nappal az államfő megbízatásának lejárta előtt, s magának a választásnak 30 napon belül le is kell zárulnia. A jelöltállításához legalább tízezer támogató aláírás összegyűjtésére van szükség, s az indulást 12 nappal a választás előtt be kell jelenteni az Állami Választási Bizottságnál. Az államfő megválasztása abszolút többségi választási rendszerben történik, mely azt jelenti, hogy egyfordulós a választás akkor, ha valamely jelölt az első fordulóban megszerzi az abszolút többséget, vagyis a szavazatok több mint 50%-át. Ha ez nem történik meg, akkor a 14 napon belül megrendezésre kerülő második fordulón csak az első forduló két legtöbb szavazatot megszerző jelöltjére lehet voksolni, s a győzelemhez már elegendő a relatív többség.³ Az elnök nem tölthet be semmilyen más közéleti szerepet, s ha ezzel megválasztása előtt rendelkezett erről le kell mondania, akárcsak párttagságáról az államfői hatalom összeférhetetlensége miatt.⁴

A horvát köztársasági elnök legfőbb jogositványai, hogy Ő látja el az ország külső és belső képviseletét, felelős a stabil kormányzati struktúráért, az állam védelméért és területi integritásáért.⁵ Az államfő a katonaság parancsnoka, s a horvát hadsereg tisztjeinek kinevezése és felmentése is az ő feladata.⁶

Érdekes, az államfő jogkörét szűkítő tény azonban, hogy a kormányfő kinevezése nem a köztársasági elnök, hanem a szábor feladata.⁷ Ezt a negatívumot ellensúlyozza, hogy a köztársasági elnöknek két esetben is joga van a parlament feloszlására. Egyrészt akkor, ha a kormánytól megvonják a bizalmat, ezt azonban csak a miniszterelnök ellenjegyzésével teheti meg, másrészt, ha a törvényhozás a benyújtástól számított 120 napon belül nem fogadja el a költségvetést.⁸ Emellett a horvát államfő a kormányüléseken való részvételi joggal, továbbá törvény-előterjesztési joggal is bír, népszavazást kezdeményezhet.⁹

1. táblázat. Horvátország köztársasági elnökei

Table 1. The presidents of Croatia

	Köztársasági elnök	Párt	Hivatali idő
1.	Franjo Tuđman	HDZ	1992. augusztus 12–1999. november 26.
	Vlatko Pavletić		1999. november 26–2000. február 2.
	Zlatko Tomčić		2000. február 2.–2000. február 18.
2.	Stjepan Mesić	HNS	2000. február 18.–2010. február 18.
3.	Ivo Josipović	SDP	2010. február 18.–2015. február 19.
4.	Kolinda Grabar-Kitarović	HDZ	2015. február 19.–

Forrás: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (Állami Választási Bizottság)
<http://www.izbori.hr/ws/index.html?documentId=8BD9243DD4840AD3C1257C5C004BF6B3>
 alapján saját szerkesztés

A kilencvenes évek félelnöki időszakában az alkotmány mellett a hatalom további koncentrációját jelentette, hogy a kormányzó párt vezetője – Franjo Tuđman – volt az államfő is. Halála után, a parlamentáris demokrácia időszakában azonban a horvát politikai rendszer fő jellemzője, hogy nem a kormánypárt, hanem minden esetben az ellenzéki erők jelöltje győzedelmeskedik. Így volt ez Stjepan Mesić, Ivo Josipović és a jelenlegi győztes Kolinda Grabar-Kitarović esetében is, s mindez azt jelenti, hogy 2000-től kezdve más párt áll a köztársasági elnök mögött és más párt támogatja a kormányzatot. A közvetlen választások bevezetése, 1992 óta négy választott köztársasági elnöke volt az országnak, közülük kettő – Franjo Tuđman és Stjepan Mesić – két elnöki ciklusban tevékenykedett.¹⁰

3. A félprezidenciális rendszer

A hat alkalommal – 1992, 1997, 2000, 2005, 2010 és 2015 – lebonyolításra kerülő köztársasági elnöki választások közül az 1992-es és a 2000-es meghatározó szereppel bír, hisz mindkettő döntő változásokat hozott az ország politikai életében.¹¹ Az 1992-es jelentősége mindenekelőtt abban rejlett, hogy ez volt az ország történetében az első közvetlen elnökválasztás, korábban az államfőt az 1974-es alkotmány értelmében a parlament által választott héttagú köztársasági elnökség tagjai közül jelölték ki. A tényleges demokratikus átalakulást azonban mégsem ez, hanem a 2000. évi választás hozta meg, mely azonban csak kis részben volt köszönhető az ellenzék erősségének, nagyobb részben Tuđman halálának tudható be. A 2000. évi választás véget vetett az 1992–2000 közötti Tuđman által képviselt autokratikus félelnöki rendszernek, melynek legfőbb tartópillére az az alkotmány volt, amely kiterjedt jogosultsággal ruházta fel az államfőt. A hatalom összpontosítását biztosította, hogy köztársasági elnök a kormánypárt, a HDZ vezetője is volt, s ráadásul jelentős szerepet játszott a végrehajtásban, tekintettel arra, hogy a megválasztott államfő saját pártjának valamely utána következő politikusát nevezte ki kormányfőnek. Tuđman így nem csak az államfői hatalmat tudhatta magáénak, hanem jelentős beleszólása volt a kormányzat működésébe és a kormánypárt tevékenységébe, mely állampárti, autoriter vonásokat kölcsönzött a rendszernek, s túlzott hatalmat adott az államfő kezébe.

Ezen félelnöki szisztéma párosulva Tuđman autoriter személyiségével, valamint a függetlenségi háború sikerei miatti népszerűségével, lehetővé tette, hogy mind 1992-ben, mind pedig 1997-ben abszolút többséggel, már az első fordulóban megnyerje a választásokat. Az új alkotmány alapján 1992. augusztus 2-án megtartott első közvetlen elnökválasztáson Franjo Tuđman legyőzve a hét másik jelöltet, nagy fölényrel, a szavazatok 56,73%-ával, már az első fordulón köztársasági elnök lett.

2. táblázat. Az 1992. augusztus 2-i elnökválasztás eredményei

Table 2. Presidential Elections Results of 2 August 1992

Jelöltek	Pártok	Szavazatok száma	Szavazatok (%)
1. F. Tuđman	HDZ	1 519 100	56,73
2. D. Budiša	HSL	585 535	21,87
3. S. Dabčević-Kučar	HNS	161 242	6,02
4. D. Paraga	HSP	144 695	5,40
5. S. Degen	SDP	108 979	4,07
6. M. Veselica	HDS	45 593	1,70
7. I. Cesar	HKDU	43 134	1,61
8. A. Vujić	SDSH	18 783	0,70
Összesen		2 627 061	100,00

Forrás: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (1992) Potpuni rezultati izbora 1992 za predsjednika Republike Hrvatske http://www.izbori.hr/arhiva/pdf/1992/1992_1_1_Rezultati_Predsjednik_po_opcinama_i_inozemstvo.pdf alapján saját szerkesztés

Az eredmények Franjo Tuđman jelentős fölényéről tesznek tanúbizonyságot nem csak a többi párt jelöltjeinek viszonylatában, hanem saját pártjának az 1990-es parlamenti választásokon elért sikeréhez képest. A HDZ akkor a szavazatok 41,93%-át, vagyis 1 201 122 szavazatot tudhatott magáénak, míg Tuđman az 1992-es elnökválasztáson 1 519 100 szavazatot kapott, amely mintegy 320 ezer szavazattal többet jelentett. Ebben Tuđman népszerűsége mellett az is szerepet játszott, hogy a 17 nemzeti pártlista között a szavazatok szóródása jóval nagyobb volt, mint a nyolc köztársasági elnökjelölt között.¹²

Tuđman mandátumának lejártá után, 1997-ben újra nagy fölényrel – a voksok 61,41%-ával, ismét az első fordulóban megszerezve a szükséges szavazatszámot – megnyerte a köztársasági elnöki választásokat. Népszerűségét támasztja alá, hogy csak két másik jelölttel kellett összemérnie erejét, s háromszor annyi szavazatot kapott, mint a második helyen végzett Zdravko Tomac (SDP, 21,03%), s még több volt az előnye a Horvát Szociálliberális Párt színeiben induló Vlado Gotovaccal szemben (17,3%).¹³

3. táblázat. Az 1997. június 15-i elnökválasztás eredményei

Table 3. Presidential Elections Results of 15 June 1997

Jelöltek	Pártok	Szavazatok	Szavazatok aránya (%)
Franjo Tuđman	HDZ	1,337,990	61,41
Zdravko Tomac	SDP	458,172	21,03
Vlado Gotovac	HSLŠ	382,630	17,56

Forrás: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske Potpuni rezultati izbora 1997 za predsjednika Republike Hrvatske http://www.izbori.hr/arhiva/arhiva_1997.html alapján saját szerkesztés

Az EBESZ meglehetősen elítélően nyilatkozott a választásokról, kifogásolta, hogy az állami kézen lévő média miatt az ellenzék kampánylehetőségei korlátozottak voltak, s a választójog tekintetében is egyenlőtlenség mutatkozott, tekintettel arra, hogy amíg az ott-honukat elhagyó szerb menekülteket megfosztották választójoguktól, addig a Boszniában élő etnikai kisebbségnek számító horvátoknak biztosították e jogot.¹⁴

1999 novemberében Tuđman megromlott egészségi állapota miatt az elnöki tisztséget a parlament elnöke, Vlatko Pavletić (1999. november 26.–2000. február 2.), majd 2000. február 2-től a választások után újjáalakult szabor elnöke, Zlatko Tomčić vette át a közben megtartott elnökválasztások győztesének hivatalba lépéséig, vagyis 2000. február 18-ig.¹⁵

4. A parlamentáris demokrácia időszaka

Tuđman 1999. december 10-i halála után minden addiginál több, összesen 9 jelölt szállt ringbe az elnöki hatalomért, akik közül Dranžen Budišát, a HSLŠ elnökét.¹⁶ és Mate Granićot, a HDZ kormány volt külügyminiszterét tartották a legesélyesebbnek. S bár a 2000. január 24-én lezajlott választáson a jelöltek közül senki sem szerezte meg a szavazatok több mint 50%-át – mely szükséges volt az abszolút győzelemhez –, mégis nagy meglepetésre a Horvát Néppárt színeiben induló négy párti koalíció jelöltje, Stjepan Mesić – a szavazatok 41,11%-ával – megelőzte riválisait. Az első forduló két legjobban szereplő politikusa a 2000. február 7-én sorra kerülő második fordulón mérte össze erejét, s Mesić, a szavazatok 56,01%-val került ki győztesen, míg ellenfele, az esélyesebbnek tartott Dranžen Budiša csak a voksok 43,99%-át szerezte meg. A két politikus programjában alig található eltérés, mind Mesić, mind pedig Budiša az Ivica Račan kormánya által támogatott demokratikus politikai rendszer kiépítése mellett foglalt állást, mely magában foglalta az elnök hatalmának csökkentését. Mindketten fontosnak tartották Horvátország uniós és

NATO tagságát és a Hági Nemzetközi Büntetőtörvényszékkel való együttműködést. Mesić győzelmében fontos szerepet játszott, hogy a kampány időszakában sokkal határozottabban és meggyőzőbben tudott sikra szállni ezen célokért.¹⁷

Ezt támasztották alá a rendszerváltás előtti politikusi tapasztalatai, többek között ő volt a korábbi Jugoszlávia elnöke, majd 1989-ben a HDZ alapítója, később parlamenti képviselő, a parlament elnöke. Tudman elnök boszniai beavatkozásával azonban nem értett egyet, ezért tiltakozásképpen lemondott és megalapította a nem túl sikeres Független Horvát Demokratika Közösség nevű pártot. Hosszú ideig ő volt az egyetlen olyan politikus az országban, aki a horvát háborús bűnösök kiadatása mellett foglalt állást.

4. táblázat. A 2000. évi köztársasági elnökválasztás eredményei

Table 4. Presidential Elections Results of 24 January 2000 and 7 February 2000

		Első forduló 2000. január 24.	Második forduló 2000. február 7.
Jelöltek	Pártok	Szavazatok (%)	Szavazatok (%)
Stjepan Mesić	HNS	41,11	56
Dražen Budiša	HSLŠ-SDP	27,71	44
Mate Granić	HDZ	22,47	
Slaven Letica	független	4,14	
Anto Đapić	HSP	1,84	
Ante Ledić	független	0,85	
Tomislav Merčep	HPS	0,85	
Ante Prkačin	NH	0,28	
Zvonimir Šeparović	független	0,27	
Összesen:		99,52	

Forrás: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2000) Potpuni rezultati izbora 2000 za predsjednika Republike Hrvatske <http://www.izbori.hr/2000Pred/Pred2Krug.pdf> alapján saját szerkesztés

Mesić 2000. évi köztársasági elnökké választása fordulópontot jelentett, hiszen véget ért a félelnöki rendszer és kezdetét vette a parlamentáris időszak, ahol a hatalmi súlypont az államfő kezéből áthelyeződött a kormányfő kezébe. Ennek alapján a parlamenti választásokon győztes párt köréből kerül ki a miniszterelnök, míg az államfői hatalmat 2000-től kezdve mindig ellenzéki politikus töltötte be. Ez azonban nem jelentett összeférhetetlenséget a két hatalmi ág között, ellenkezőleg a köztársasági elnök támogató magatartást tanúsított a mindenkori kormányok irányában. Mindezt jól tükrözi az államfői hatalmat két cikluson keresztül is megszerző Stjepan Mesić és a vele szemben a politikai paletta másik oldalán elhelyezkedő pártok és pártkoalíciók adta kormányok együttműködése. 2000 mérőkövön tekinthető a köztársasági elnök szerepfelfogásában történt változások tekintetében is, akinek a feladata ettől kezdve sokkal inkább szimbolikus, alkotmányos hatásköre jóval kisebb, mint a tudmani időszakban, ugyanakkor a magas legitimitáció és a széleskörű önálló munkavégzés (például parlament feloszlási joga, rendeletalkotási lehetősége) következtében nem gyenge, hanem „közepesen erős” hatalommal bír.¹⁸

Stjepan Mesić 2000-ben elért sikerét meg tudta ismételni, s amikor lejárt ötéves mandátuma 12 másik jelölttel együtt ismét ringbe szállt az elnöki hatalomért. A szavazatok 48,92%-val, alig lemaradva az abszolút többség megszerzéséről, már a 2005. január 2-án megtartott első fordulóban maga mögé utasított mindenkit. A január 16-ra kitűzött második fordulón a voksok 65,93%-val elsőprő győzelmet aratott a HDZ jelöltjével Jadranka Kossorral szemben (34,07%).

Stjepan Mesić második elnöki mandátumának lejártával 2009. december 27-ére került kitűzésre az újabb államfő megválasztásának napja. Az első fordulót – melyen 12 jelölt indult – Ivo Josipović, az SDP jelöltje nyerte meg a szavazatok 32,42%-ával, míg a másod-

dik helyen Milan Bandić független jelölt végzett 14,83%-kal. A 2010. január 10-én megtartott második fordulón Ivo Josipović megnyerő fölényrel győzött, megszerezve a voksok 60,26%-át.

5. A 2015. évi elnökválasztás

A 2015. évi elnökválasztás fontos momentum volt Horvátország életében, s habár a köztársasági elnök kompetenciái nem igazán erősek, mégis mind odahaza, mind külföldön nagyon nagy várakozás előzte meg a választásokat, melyet több tényező is befolyásolt. Súlyosan nyomott a latba, hogy az állam uniós csatlakozása óta az első megmérettetésre került sor, s Horvátország, mint az EU legfiatalabb tagállama hat éve tartó súlyos gazdasági és szociális válságban van, melyet a kormányzat nem tudott orvosolni. Ezen idő alatt az állam GDP-je 13 százalékkal, míg a beruházások 40 százalékkal csökkentek, s a választásokat megelőzően, 2014 novemberében a Horvát Statisztikai Hivatal jelentése alapján 312 330 munkanélkülit tartottak számon, s a munkanélküliségi ráta 19,2 százalék volt.¹⁹

S bár a két nagy párt egyikének sem voltak hathatós eszközei a válság leküzdésére, az mégis elsősorban a kormányon lévő Szociáldemokrata Párt által támogatott Ivo Josipović esélyeire hatott negatívan, akinek támogatottsága a választásokat megelőzően fokozatosan csökkent.²⁰ A regnáló államfőnek elsősorban azt vetették szemére, hogy elnöki hatalmát nem használta fel kellőképpen a kormányzat bírálatára, illetve válságkezelő intézkedések ösztönzésére, s nem kedvezett neki a miniszterelnök, Zoran Milanović agresszív kommunikációs stílusa sem. Ezért minden elemző azon a véleményen volt, hogy a tényleges küzdelem a két ideológiai ellenlábás, az SDP vezette bal-közép kormánykoalíció fennmaradása és a jelenlegi vezetéssel elégedetlen, azt leváltani akaró konzervatív HDZ között folyik, s a választás végeredménye nem csak az államfői hatalom szempontjából fontos, hanem minden bizonnyal meghatározó lesz a 2015. évi őszi parlamenti választások kimenetelére is. Ezt támasztja alá a Crobarometer 2015. évi februári felmérése is, mely szerint a támogatottságát négy egymás utáni hónapban növelni tudó HDZ végzett az első helyen 28,7 százalékkal, míg a kormányzó szociáldemokraták a második helyre kerültek 19,8 százalékkal. A felmérés alapján a kormányt csak minden ötödik állampolgár támogatta és 73 százalék ellene volt. Az elnökválasztás végeredménye megingatni látszik az eddigi politikai váltogazdaságot is, hiszen az ekkor színre lépő Élőlánc nem csak az államfői választásokon hozott meglepetést, hanem a Crobarometer mutatói alapján a politikai paletta harmadik legerősebb tömörülése 14,6 százalékos támogatottsággal, s szintén figyelemreméltó a választások előestéjén létrehozott Fenntartható Fejlődés Pártjának (Održivi razvoj Hrvatske, ORaH) előretörése 8,8 százalékos eredménnyel.²¹

A választásokat megelőző kampány december 9-én vette kezdetét és 18 napig tartott. Mintegy 22 ezer megfigyelő ügyelt a választások tisztaságára annak mindkét fordulóján 5350 hazai és külföldi választási helyszínen. Az elnökválasztás első fordulójára 2014. december 29-én került sor, ahol négy jelölt mérettette meg magát.

Az első helyen az előző ciklus államfője, a Szociáldemokrata Párt által támogatott Ivo Josipović végzett a szavazatok 38,46%-ával, s nem sokkal mögötte 37,22%-os eredménnyel következett a HDZ jelöltje Kolinda Grabar-Kitarović. A másik két aspiráns Milan Kujundžić, a Néppárt (Hrvatska zora-stranka naroda) által vezetett jobboldali Szövetség Horvátországért tömörülés vezetője és a 24 éves anarchista Ivan Vilibor Sinčić – az ország történetének legfiatalabb elnökjelöltje, aki diákként indult a választásokon és az IndieGoGo-n gyűjtött az elnöki kampányra – messze lemaradva tőlük kapott voksokat. Sinčićet az „Élőlánc” (Zivi Zid) NGO támogatta, melynek neve utal létrejöttének fő céljára, vagyis arra, hogy élő láncot alkotva akadályozzák meg a kilakoltatásokat.²² A Zivi Zid képes volt összegyűjteni az alkotmányban rögz-

zített tízezer aláírást, s riasztó, hogy a populista szólammokkal élő, bank-, EU- és NATO-ellenes tömörülés jelöltjeként Sinčić megszerezte a szavazatok 16,4%-át, s a második fordulóban nem támogatva egyik jelöltet sem érvénytelen voksok leadására bízta híveit.²³

5. táblázat. A 2014–2015-ös választások első és második fordulójának eredménye

Table 5. Presidential Elections Results of 29 December 2014 and 11 January 2015

Jelölt	Párt	2014. december 29.		2015. január 11.	
		szavazatok %	szavazók száma	szavazatok %	szavazók száma
Ivo Josipović	független	38,46	687 618	49,26	1 082 430
Kolinda Grabar-Kitarović	HDZ	37,22	665 379	50,74	1 114 865
Vilibor Sinčić	Élőlánc	16,42	293 570		
Milan Kujundžić	Szövetség Horvátországért	6,30	112 585		

Forrás: Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2015) Potpuni rezultati izbora 2014-2015 za predsjednika Republike Hrvatske <http://www.izbori.hr/106pre/rezult/2/rezultati.html> alapján saját szerkesztés

Az alkotmány értelmében a második fordulón a két legtöbb szavazatot szerzett jelölt indulhat. Az 57 éves Ivo Josipović, a regnáló államfő, eredetileg jogászprofesszor, klasszikus zeneszerző, korábban az SDP tagja, a jelöltség idején azonban független, hiszen az alkotmány értelmében a köztársasági elnök nem lehet egyetlen párt tagja sem. Ennek ellenére Josipović a kormánykoalíció pártjai – a Szociáldemokrata Párt (SDP), a Horvát Néppárt – Liberális Demokraták Pártja (HNS), az Isztriai Demokratikus Sabor (IDS) és a Horvát Nyugdíjasok Pártja (HSU) – támogatásával szállt ringbe másodsor is az államfői hatalom megszerzéséért. A kormánypártokon kívül mellette voksolt a szélsőbaloldali Horvát Munkások–Munkáspárt (HL-SR) és a zöldpártokhoz sorolható Horvát Fenntartható Fejlődés Pártja, továbbá maga mögött tudhatta az emberjogi kérdésekkel foglalkozó civil szervezeteket, számos vezető újságíró, sőt az előző államfő, Stjepan Mesić is biztosította támogatásáról.²⁴

Ivo Josipović fő kihívója a 46 éves Kolinda Grabar-Kitarović, aki angol, spanyol és nemzetközi kapcsolatok szakon szerzett diplomát a Zágrábi Egyetemen, de tanult az Egyesült Államokban is, a George Washington, a Harvard és Johns Hopkins Egyetemeken. 2003-ban Európai Integrációs miniszterként, 2005 és 2008 között az Ivo Sanader vezette kormány külügyminisztereként tevékenykedett, majd pedig a washingtoni nagyköveti poszton és a NATO-főtitkár tanácsadójaként is helyállt.²⁵ A jelölt a jobbközép pártok széleskörű támogatásával rendelkezett, s a HDZ mellett a Horvát Parasztpárt (HSS), a konzervatív-liberális Horvát Szociálliberális Párt (HSLs) és számos kis nemzeti konzervatív párt állt ki mellette. Ezen kívül a katolikus egyház, a katolikus civil szervezetek, a háborús veteránok, a külföldön élő horvátok többsége is az általa fémjelzett változásokra voksolt.

Ivo Josipović kampányának központi eleme az alkotmányozási reform volt, mely ugyan nem tartalmazta a pontos kiegészítéseket, de magában foglalta az ország decentralizációját, új választójogi törvény ígérését, az elnök törvénykezési vétó jogát. Győzelmében bízza kampánya szegényesre sikerült, szlogenje „a helyes út” nem volt mozgósító.

Ezzel ellentétben Kolinda Grabar-Kitarović minden megnyilvánulása az elnököt támogató SDP vezette kormány ellen irányult, szemére vetve, hogy nem volt képes az országot kivezetni az immár 6 éve tartó válságból. Elutasít mindenféle alkotmányi változást, különös tekintettel az elnöki hatalom kibővítésére s ezzel kapcsolatban támadja ellenfelét, aki szerinte meglévő jogosítványait sem volt képes megfelelően kihasználni. Éles hangú kritikával illeti Josipović-ot a Szerbiával kapcsolatos politikájáért, hogy nem sikerült rendeznie

a szomszédos állammal fennálló bilaterális kérdéseket, különösen a háborúból fakadó problémákat. Külpolitikai kérdésekben áttételesen az SDP-t támadja, mert szerinte a baloldali kormánykoalíció – és az általa támogatott elnökjelölt – túlságosan elkötelezett az exjugoszláv szomszédsági politikában, s eközben elhanyagolja olyan nyugati szövetségeseit, mint Németország és az USA. S bár kampánya kezdetén elsősorban a jobboldali, konzervatív szavazókat célozta meg, később változtatott ezen az ideológiailag megosztó retorikán és az emberek mindennapi gondjait, egy „jobb Horvátországgért” kampányolva a gazdasági válság megoldását állította programjának középpontjába, mellyel sikeresen szerzett szavazatokat a bizonytalanok és a centrum oldaláról.

A második forduló előtti kampány három fő sajátosságot tükröz. Az első, hogy mindkét jelölt számos olyan kérdéskört feszegetett, mely valójában kívül esik az államfő kompetenciáján, s sokkal inkább a kormány működéséhez kapcsolható. Így kampányunkban a szociális demagógia mezsgyéjén mozogva mindketten a recesszió hosszú éveit követően jobb életet, gazdasági fellendülést és szociális kohéziót ígértek, s ezzel a retorikával megpróbálták megszólítani és megnyerni maguknak Sinčić támogatóit.²⁶

A kampány második meghatározó eleme, hogy mind a jobbközép, mind a balközép pártok olyan színben tüntették fel az elnökválasztást, melynek eredménye sorfordító lesz Horvátország jövőjét illetően. Ivo Josipović támogatói a HDZ visszatérésével riogattak, utalva egyrészt a tudmani időszakra, másrészt nagy hangsúlyt helyezve a HDZ jelenlegi vezetésének Ivo Sanaderrel, a korábbi pártvezetővel és miniszterelnökkel (2003–2009) való kapcsolatára, akit korrupció vádjával börtönbüntetésre ítélték. Ennek analógiájára Kolinda Grabar-Kitarović követői arra fókuszáltak, hogy győzelmük megakadályozza a „vörösek” visszatérését, utalva ezzel Josipović múltjára és jugoszláv érához való pozitív viszonyulására.

A kampány harmadik sajátossága, hogy az sokkal harsányabb volt, sokkal lejáratóbb színezetet öltött, mint az első forduló előtt, mely egészen a személyeskedésig fajult. Ennek egyik leglátványosabb eleme, hogy Kolinda Grabar-Kitarović számos szexista megjegyzés célpontjává vált, melyben az SDP olyan magas rangú vezetői is részt vállaltak, mint a Zoran Milanović miniszterelnök. Az elnökválasztás egésze erős politikai színezetet kapott, az összecsapások ideológiai kérdések és a „honvédó” háborúhoz való viszonyulás alapján szerveződtek. Utóbbinak eklatáns példája, hogy 2014 októberében a háborús veteránok egy csoportja a Háborús Veteránok Minisztériuma előtt tüntetett Predrag Matić miniszter leváltását követelve. A demonstráció azonban politikai elégedetlenségi mozgalommá alakult és az elnökválasztási folyamat során aktív maradt.

A második fordulóra 2015. január 11-én került sor. A rendkívül szoros küzdelemben Kolinda Grabar-Kitarović megszerezve a szavazatok 50,74%-át, megnyerte az elnökválasztást. A két jelöltre leadott voksok között mindössze 32 435 különbség volt. A fordulat oka, hogy a HDZ jelöltje mobilizálni tudta az első fordulóban a nyolc jobboldali párt által létrehozott Szövetség Horvátországgért koalíció jelöltje, Milan Kujundžić mellett voksolókat. További sikerként könyvelhette el, hogy mozgósítani tudott a diaszpórában, így a külföldön élők 91,11%-a Kolinda Grabar-Kitarović-ra szavazott.²⁷

A 2015-ös elnökválasztás több aspektusból is újdonságot hozott a horvát politikai rendszerbe. Először is véget vetett annak az elmúlt évtizedben tapasztalt trendnek, amely a választói hajlandóság fokozatos csökkenésében volt tetten érhető. A második fordulóban a szavazásra jogosultak 59,1 százaléka vett részt, amely lényegesen magasabb, mint a legutolsó, 2009-es (50,1 százalék), vagy a 2005-ös (51 százalék) választásokon való aktivitás. És alig volt alacsonyabb a 2000-es választási részvételnél (60,9 százalék), amikor a felfokozott politikai hangulatban a 10 évig hatalmon lévő HDZ elveszítette a parlamenti választásokat, mely néhány héttel előzte meg az államfői választást.

Másodszor, ez volt az első olyan elnökválasztás, ahol a pozíció megszerzésért másodszor is induló, hatalmon lévő államfő veszett, annak ellenére, hogy a közvélemény-kutatások szerint Ivo Josipović volt a legnépszerűbb politikus és egyértelműen őt tartották esélyesnek. A horvát sajtó is ezt hangoztatta, meglehetősen unalmas kampánnyal és Josipović könnyű győzelmével számolva. A harmadik új elem, hogy Kolinda Grabar-Kitarović az első női elnöke Horvátországnak, magát „modern konzervatívnak” tartja, aki figyelemreméltó politikai karriert futott be. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy nem ő az első női politikus, aki vezető tisztséget tölt be az államban, megelőzte őt Jadranka Kosor, aki szintén a HDZ jelöltjeként 2009 nyarától 2011 decemberéig miniszterelnöki feladatokat látott el – habár nem választások útján került ebbe a pozícióba, hanem Ivo Sanader váratlan lemondása után. Az azonban bizonyos, hogy 2015-től Horvátország azon kevés államok egyike, ahol női köztársasági elnök funkcionál.²⁸

Végül, ha visszatekintünk az első, 1992-es elnökválasztástól eltelt időszakra, megállapítható, hogy soha ennyire nem végzett fej fej mellett két jelölt. Franjo Tuđman mindkét alkalommal már az első fordulón megszerezte a mandátumok többségét messze maga mögé utasítva a többi jelöltet. 1992-ben 34,9%-kal, 1997-ben pedig 40,4 %-kal előzte le fő kihívóját. Az őt követő Stjepan Mesić is meggyőző fölényrel nyerte a választásokat, bár mindkét esetben második fordulóra is sor került. 2000-ben az első fordulón 13,4%, míg a másodikon 12% volt az előnye. 2005-ben ennél is nagyobb fölényrel nyert, hiszen 28,6% és 31,9%-kal magasabb szavazati arányt tudhatott magáénak kihívójával, Jadranka Kosorral szemben. A 2009-10-es választásokon Ivo Josipović az első fordulóban 17,6%, míg a következőben 20,5%-kal kapott több szavazatot Milan Bandić-nál.

6. Összegzés: a 2014–2015. évi elnökválasztás következményei

A 2014–2015-ös elnökválasztás mind a bel-, mind a külpolitikában jelentős változásokat eredményezett. Elsőként, a belpolitikában megerősítette, sőt fokozta az ország megosztottságát, melynek ideológiai aspektusát a két legnagyobb párt programja, kampánya és intézkedései egyaránt érzékeltették. Emellett a társadalmi törésvonalak, a gazdagok és szegények közötti különbség is egyre erőteljesebbé vált, így tudatosan az új államfő választási beszédében ezen társadalmi és politikai ellentétek, a megosztottság megszüntetése és a nemzeti egység mellett tette le voksát. Ugyanakkor a nemzeti egység megteremtése nem újkeletű szlogen, a kilencvenes évek jobboldali retorikájában, erősen nacionalista színezettel volt jelen, így sokan idegenkedéssel fogadták. Jadranka Kosorral ellentétben a baloldalt reprezentáló miniszterelnök a politikai megosztottságot erősítette, s ezt támasztják alá olyan kijelentései, mint a „választás egyértelmű, vagy mi, vagy ők”, a „jó és a rossz”, a „sötétség és a világosság” szlogenek. Bár kommunikációjában a jobb és a baloldal teljesen eltér egymástól, mégis mindkét párt a megosztottságot erősítette, melynek sokkal mélyebben gyökeredző okai vannak, így a történelmi hagyományok – második világháború, kommunizmushoz fűződő viszony, délszláv háború – mellett a hagyományos vallási, etnikai ideológiai különbségek, s ezekhez képest jóval kisebbek a különbségek napjaink kérdéseinek megoldására adott válaszaikban.²⁹

A második változás általában véve a jobboldal és azon belül is a HDZ megerősödése. S habár az elnökválasztás mindkét fordulójában a két legnagyobb párt jelöltjére leadott szavazatok közötti különbség elenyésző volt és a kiegyenlített politikai erőviszonyokat tükrözte, mégis a két oldal politikai kultúrájában hatalmas eltérések tapasztalhatóak. A HDZ vezette egyik oldal a jobboldal támogatóit tömörítette, s mögöttük jól szervezett és hatékony választási gépezet állt. Az elnökválasztásra korábbi győzelmeik – 2013 áprilisában

Európai Parlament, 2014 májusában önkormányzati választások – által megerősödve készültek és ez a tudatosság és magabiztosság meghozta gyümölcsét. A baloldal ugyanezen két választási vereség által meggyengülve, sokkal kevésbé motiváltan, ugyanakkor a közvélemény kutatási eredmények alapján győzelme biztos tudatában vágott neki az államfői választásnak és el is veszítette azt. Vereségében a balközép kormányzat sikertelen politikájából való kiábrándultság is nagy szerepet játszott. Politikai elemzők szerint az elnökválasztás az őszi parlamenti választások előfutárának tekinthető, melyen szinte biztosnak látszik a támogatóit sokkal hatékonyabban mozgósítani képes és megerősödött HDZ győzelme.

A 2014–2015-ös elnökválasztáshoz kapcsolható belpolitikát érintő harmadik sajátosság a korábban egységes baloldal fragmentálttá válása. Ennek egyik összetevője az SDP által vezetett kormánypárti összefogáson belüli szakadozottság, mely eredője az ország elhúzódo gazdasági és szociális helyzete és az ezt megoldani képtelen sikertelen kormányzás, a jelentős népszerűség- és szavazói bázisvesztés, mely törvényszerűen torkollott az általuk támogatott elnökjelölt vereségébe. A baloldal töredezettségét mutatja új feltörekvő baloldali pártok, az ORaH és az Élőlánc megjelenése és támogatottságának gyors növekedése, mely az egész, korábban kétpólusú politikai palettát is újraindítja. S bár a kormányzat az államfői választások elvesztése után bevezetett néhány intézkedést a szociálisan hátrányos helyzetben lévők életének javítására – a svájci frankban eladósodott hitelesek, a közműveket fizetni nem tudók és a csődbe ment vállalkozások dolgozóinak megsegítése – de ezek inkább a krízis negatív hatásainak enyhítésének, mintsem tényleges válságkezelő intézkedésnek és strukturális átalakításoknak tekinthetőek. A miniszterelnök többszöri sikertelen kísérletet tett a Fenntartható Fejlődés Pártjával való megegyezésre, de annak vezetője, Mirela Holy, aki egykor az SDP tagja volt és éppen a Zoran Milanović-csal való összetűzése miatt hagyta el a pártot, nem hajlandó semmiféle megállapodásra korábbi főnökével. A jelenlegi politikai elitet erősen ostorozó Élőlánccal történő megállapodásnak semmi esélye sincs, így az SDP kívülről nem várhatja pozícióinak megerősítését.

A negyedik tendencia a külpolitikai irányváltás kapcsán tapasztalható. Míg Josipović elsősorban a régióra fókuszált, addig Grabar-Kitarović, akinek meghatározó szakmai kapcsolatai vannak az Egyesült Államokkal és az EU-val, a szomszédos, exjugoszláv államok helyett nyugatra fókuszál, mely új irányvonal a jobboldal teljes támogatottságát élvezzi.

Összességében 2015 végére jelentős politikai irányváltás várható Horvátországban, de probléma, hogy az előretörő HDZ ugyanúgy nem mutat nagy hajlandóságot a jelentős strukturális átalakulást megélező reformokra – mely az SDP hatalmát is aláásta – így a válsággal sújtott államnak továbbra is jelentős gazdasági és társadalmi problémákkal kell szembenéznie.³⁰

JEGYZETEK

1. Ustav Republike Hrvatske član 95.
2. Tóth Károly (szerk.) (1997): Kelet-Európa új alkotmányai. JATE Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszék. Szeged; Ördögh Tibor (2012): Szerbia és Horvátország politikai rendszerének összehasonlítása. Grotius E-könyvtár, 2012. 56. sz.
3. Ustav Republike Hrvatske član 95.
4. Ustav Republike Hrvatske član 96.
5. Ustav Republike Hrvatske član 94.
6. Ustav Republike Hrvatske član 100.
7. Ustav Republike Hrvatske član 98.
8. Ustav Republike Hrvatske član 104.
9. Ustav Republike Hrvatske član 98.

10. Ördögh Tibor (2012).
11. Kasapović, Mirjana (2000) Electoral Politics in Croatia 1990–2000. *Politička misao*, Vol. XXXVII, (2000), No. 5, pp. 3–20.
12. Jill, A. Irvine (1996): *State-building and Nationalism in Croatia (1990–1996)*. University of Oklahoma.
13. Čular, Goran–Zakošek, Nenad (2004) Croatia in: Berglund, S. et al. (eds.) *The Handbook of Political Change in Europe*, Edward Elgar, Cheltenham: 451–492.
14. Bideleux, Robert–Jeffries, Ian (2007) *The Balkans: A post-Communist history*. Routledge, London.
15. Čular, Goran (2000): *Political Development in Croatia 1990–2000: Fast Transition – Postponed Consolidation*. *Politička misao*, Vol. XXXVII, (2000), No. 5, 30–46.
16. Dražen Budiša még az 1970-es években a horvát tavasz eseményeiben vált ismertté, s 2000-ben az ellenzék parlamenti győzelmét követően az elnökválasztáson a legnagyobb támogatottságot élvezte.
17. Grbeša, Marijana (2004): *Personalization in Croatian Presidential Election in 2000: How Personal Did the Candidates Go and What Did the Press Cover?* *Politička misao*, Vol. XLI, (2004), No. 5, 52–73.
18. Grbeša, Marijana (2004).
19. Državni zavod za statistiku: *Statistical Reports*. http://www.dzs.hr/default_e.htm
20. A Promocija Plus közvélemény-kutató 2014. évi decemberi felmérése szerint a kampány kezdetén a HDZ 26,7, az SDP 21,9, az ORaH 14,6 százalékos támogatottsággal bírt. Egy évvel korábban a HDZ 21,1, míg az SDP 24,3 százalékon végzett, az ORaH pedig nem létezett. Javno mnijenje – CRO Demoskop. Promocija Plus.
21. Crobarometra (2015): HDZ uvjerljivo na vrhu, a Živi zid sustiže SDP. <https://www.index.hr/vijesti/clanak/hdz-uvjerljivo-na-vrhu-a-zivi-zid-sustize-sdp/803696.aspx>
22. Az Élőlánc tagjai a lakhatást alanyi jognak tartják, ezért aktivistáik kilakoltatásokat akadályoznak meg, s egyik akciójuk során, 2015 januárjában magát Sinčićet is letartóztatták.
23. Državno izborno povjerenstvo: *Listu kandidata za predsjednika Republike Hrvatske*. 8 prosinca 2014. Zagreb.
24. LSE Croatia is set for an unusually tight race in the second round its presidential election.
25. Foundation Robert Schumann (2015): *Kolinda Grabar-Kitarović is a new president of Croatia*. European Elections Monitor.
26. Sinčić támogatói a második fordulóban vagy távol maradtak a szavazástól, vagy érvénytelen szavazatot leadva Sinčić nevét írták a szavazócédulára.
27. Foundation Robert Schumann (2015): *Kolinda Grabar-Kitarović is a new president of Croatia*. European Elections Monitor.
28. Dražen Lalić and Marijana Grbeša (2015) *The 2014/2015 Presidential Election: Tight and Far-reaching Victory of the Political Right*. *Contemporary Southeastern Europe*, 2015, 2(1), 45–54.
29. Zakošek, Nenad (1998): *Ideološki rascjepi i stranačke preferencije hrvatskih birača*. In: Mirjana Kasapović, Ivan Šiber, and Nenad Zakošek (eds), *Birači i demokracija: utjecaj ideoloških rascjepa na politički život*, Alinea, Zagreb, 11–50.
30. Dražen Lalić and Marijana Grbeša (2015).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bideleux, Robert–Jeffries, Ian (2007): *The Balkans: A post-Communist history*. Routledge, London.
- Crobarometer
- Čular, Goran–Zakošek, Nenad (2004): Croatia in: Berglund, S. et al. (eds.) *The Handbook of Political Change in Europe*, Edward Elgar, Cheltenham: 451–492.
- Čular, Goran (2000): *Political Development in Croatia 1990–2000: Fast Transition – Postponed Consolidation*. *Politička misao*, Vol. XXXVII, (2000), No. 5, pp. 30–46.
- Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (1992) *Potpuni rezultati izbora 1992 za predsjednika Republike Hrvatske* http://www.izbori.hr/arhiva/pdf/1992/1992_1_1_Rezultati_Predsjednik_po_opcinama_i_inozemstvo.pdf

- Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske Potpuni rezultati izbora 1997 za predsjednika Republike Hrvatske http://www.izbori.hr/arhiva/arhiva_1997.html
- Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2000) Potpuni rezultati izbora 2000 za predsjednika Republike Hrvatske <http://www.izbori.hr/2000Pred/Pred2Krug.pdf>
- Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (2015) Potpuni rezultati izbora 2014–2015 za predsjednika Republike Hrvatske <http://www.izbori.hr/106pre/rezult/2/rezultati.html>
- Državno izborno povjerenstvo (2014): Listu kandidata za predsjednika Republike Hrvatske. 8 prosinca 2014. Zagreb.
- Dražen Lalić and Marijana Grbeša (2015): The 2014/2015 Presidential Election: Tight and Far-reaching Victory of the Political Right. *Contemporary Southeastern Europe*, 2015, 2(1), 45–54.
- Foundation Robert Schumann (2015): Kolinda Grabar-Kitarović is a new president of Croatia. *European Elections Monitor*.
- Grbeša, Marijana (2004): Personalization in Croatian Presidential Election in 2000: How Personal Did the Candidates Go and What Did the Press Cover? *Politička misao*, Vol. XLI, (2004), No. 5, pp. 52–73.
- Javno mnijenje – CRO Demoskop. Promocija Plus.
- Jill, A. Irvine (1996) *State-building and Nationalism in Croatia (1990–1996)*. University of Oklahoma.
- Kasapović, Mirjana (2000): Electoral Politics in Croatia 1990–2000. *Politička misao*, Vol. XXXVII, (2000), No. 5, pp. 3–20.
- Tóth Károly (szerk.) (1997): *Kelet-Európa új alkotmányai*. JATE Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi Tanszék. Szeged;
- Ördögh Tibor (2012): Szerbia és Horvátország politikai rendszerének összehasonlítása. *Grotius E-könyvtár*, 2012. 56. sz.
- Ustav Republike Hrvatske (1990).
- Zakošek, Nenad (1998): Ideološki rascjepi i stranačke preferencije hrvatskih birača. In: Mirjana Kasapović, Ivan Šiber, and Nenad Zakošek (eds), *Birači i demokracija: utjecaj ideoloških rascjepa na politički život*, Alinea, Zagreb, 11–50.